

IBL nieuws

3

2 Een biologisch bosje bloemen

2 Biologische zelfzuivelaars maken keten helder

3 Een kleinere beker biologische melk

4 'Investeer in relatie met beleidsmedewerker'

5 Te weinig bekend over het overwaaien van genen

6 Santana en Topaz leveren hoge productie

7 'Ik leer precies wat ik wilde weten'

8 Nieuw: IBL Actueel

Onderzoek helpt keten verder

Voedselveiligheid in de keten, gemaksvvoeding, het aanbod dat perfect aan moet sluiten bij de vraag. Onderwerpen waar de biologische keten nog veel te leren heeft. De projecten in het co-innovatieprogramma 'Professionalisering van de biologische afzetketens' helpen de keten weer een stap verder.

Een kleine twintig projecten draaien er inmiddels. Het ene focust op de afzet van biologisch fruit, het andere richt zich op een grotere diversiteit aan biologische paddestoelen of op een methode om de voedselveiligheid van biologisch varkensvlees te monitoren. De onderwerpen zijn divers, maar de achtergrond van de projecten is gelijk. Stichting Agro Keten Kennis (AKK) coördineert het programma en kent de gelden toe. Onderzoekinstellingen en bedrijfsleven werken intensief samen, zo multidisciplinair mogelijk. Arjan Monteny, projectregisseur bij AKK: 'Dat is ook logisch. Je hebt al snel met bijvoorbeeld de logistieke kant en met consumenten te maken. Dat zijn al twee kennisinstellingen.' Wageningen UR draait volop mee. Zo'n 90% van het onderzoek wordt gedaan binnen Wageningen UR. De overige tien procent vindt zijn weg buiten Wageningen. Voorwaarde voor een project is dat het bedrijfsleven actief meedraait in het onderzoek. Het financiert de helft van de kosten, veelal in natura, in de vorm van uren of materiaal. Verder zijn klantenbestanden of administratieve gegevens vaak essentieel.

'Openheid en vertrouwen is cruciaal. Dat is wel eens lastig, maar wij wijzen de partijen erop dat ze het niet voor ons doen maar voor de resultaten', aldus Monteny. Per project wordt afgesproken wat wel en niet openbaar is. Klantgegevens die nodig zijn om het onderzoek uit te voeren mogen uiteraard niet naar de concurrent. Projecten duren meestal anderhalf tot twee jaar. Het programma kent een budget van 7,3 miljoen euro met een looptijd van vier jaar. De helft daarvan wordt betaald door het bedrijfsleven, 27,5% door LNV en de resterende 22,5% door de onderzoekinstellingen. Het meeste geld is inmiddels toebedeeld, het grootste deel gaat naar Wageningen UR. Nu is er nog ruimte voor drie à vier projecten, die Monteny graag voor juli 2003 toegedeeld wil hebben. Pas in 2002 kwamen veel projecten op gang, terwijl er een jaar eerder al ruimte was. Monteny wijt dat aan het geringe vertrouwen in de markt in 2001. 'Het bedrijfsleven zag nog niet dat consumenten meer om biologisch vragen, supermarkten waren er nog niet echt mee bezig, dus waarom moeite doen? In 2002 hebben de supermarkten acties gevoerd, is de grote reclamecampagne van start gegaan. Je ziet dat terug in de verkoop. In de aardappelketen is meer dan het dubbele verkocht.'

Meer info: Arjan Monteny,
t (073) 528 66 43 e monteny@akk.nl
Voor het overzicht van AKK projecten
biologische landbouw zie www.akk.nl en
selecteer op 'biologisch'.

Interactief

Goed onderzoek voor en met de biologische landbouw kan alleen tot stand komen bij een goede wisselwerking tussen opdrachtgevers en afnemers van onderzoekresultaten. Een mooi voorbeeld van deze interactie zijn de biologische ketenprojecten die centraal staan in deze nieuwsbrief. Het biologisch bedrijfsleven neemt zelf voor 50% deel aan deze projecten, wat borg staat voor een grote betrokkenheid. Maar ook bij de andere onderzoeksthema's stimuleert het IBL samen met Biologica de wisselwerking met de sector. Een voorbeeld daarvan is het programma Biologische Veehouderij, waarvan de projecten door veehouders worden begeleid. De behoefte aan interactie geldt ook voor het onderwijs over biologische landbouw. Verderop kunt u lezen hoe onderzoek en onderwijs samen kennisproducten gaan maken die zijn afgestemd op de behoefte van de MBO'ers en de docenten.

Jac Meijs,
Hoofd
Innovatiecentrum
Biologische
Landbouw

Ketenonderzoek

Voor iedere dag van het jaar

Een biologisch bosje bloemen

Onderzoeker bestudeert roofinsecten in biologische chrysanten

Het liefst biedt de handel het hele jaar door biologische rozen aan. Daar is gegarandeerd afzet voor. Maar dat is nu echt nog onmogelijk. Jaarrond een boeket biologische bloemen is al een enorme stap vooruit. Dat is dan ook de eerste opgave voor onderzoekers, handel en kwekers in het project Biobloem, dat binnenkort officieel begint.

Zo nu en dan is er best een boeket biologische bloemen te kopen. Maar dat is vooral op plaatselijke boerenmarkten of in regionale supermarkten. Een continu aanbod gedurende het gehele jaar ontbreekt. De tijd lijkt rijp om dat continue aanbod voor elkaar te krijgen. Eosta, handelaar in biologische groente en fruit, is ervan overtuigd dat er een markt voor is. Alles dat tot nu toe geproduceerd is, is ook daadwerkelijk biologisch afgezet. Samen met het Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO) en het ATO gaan ze de hiaten in

teelt en afzet aanpakken. Zo komt er een pilot in een kas van 2000 vierkante meter. Kasteelt is onontbeerlijk om ook in de winter biologische bloemen aan te kunnen bieden. Voor het voorjaar staat *Matricaria*, een soort kamille, op de nominatie voor het boeket. 'Wat we gaan telen wordt door de handel aangegeven. Dan zoeken wij er mensen bij die alles afweten van die

specifieke teelt om te zien of die ook biologisch mogelijk is in een kas tegen een redelijke kostprijs. Ook kijken we welke investeringen nodig zijn', legt Karst Weening, projectleider Biobloem bij PPO, uit.

Bij het samenstellen van een goed boeket gaat het niet alleen om soorten maar ook om aantallen. Weening: 'Als we van juni tot augustus een bepaald boeket willen leveren moeten wel alle ingrediënten aanwezig zijn in vrij grote aantallen.'

Tegelijkertijd zoekt het ATO uit waarom consumenten biologische bloemen kopen en hoeveel meer zij hiervoor willen betalen. De volgende stap is te bekijken hoe teelt, handel en supermarkt hier het beste op kunnen inspelen. Daarnaast gaat het ATO samen met Pokon & Chrysal een biologisch snijbloemenvoedsel ontwikkelen.

Weening is tevreden als na twee jaar de biologische sierteelt zich verdubbeld heeft. 'Dan hebben we een kwakkelende sector voldoende kritische massa gegeven om zelf verder te gaan.'

Meer info: Karst Weening
t (0174) 636 824
e karst.weening@wur.nl

Biologische zelfzuivelaars maken keten helder

'De kunst is om die mensen te bereiken die als voorbeeld in de sector gelden. Die kunnen het dan weer aan hun collega's vertellen. Want ze nemen het eerder aan van iemand in de sector dan van iemand die het allemaal achter zijn bureautje heeft verzonnen.'

Joop van der Roest, werkzaam bij het Rikilt, instituut voor voedselveiligheid, heeft nauw overleg met de zelfzuivelende boerderijen voor onderzoeksproject 'Aanpassing en uitbreiding kwaliteitssysteem Kwaliteitszorg Boerderijzuivelproducten'. Die communicatie met de deelnemers is een belangrijk en essentieel onderdeel van het project, naast de meer technische aanpassing van het kwaliteitssysteem.

Nieuwe EU-regelgeving verplicht alle boerderijzuivelaars op een zelfde, hygiënische manier te werken. Ook moet in de hele keten te achterhalen zijn waar welk stukje kaas is gebleven. Dit moet uitmonden in een nieuw kwaliteitssysteem. Het geldt voor alle ruim 200 zelfzuivelaars, inclusief de dertig biologische. Voor de biologische sector komt daarbij dat de specifieke werkwijze en kwaliteitseisen in het systeem opgenomen moet worden. Dit vereist veel overleg met Skal en de biologische zelfzuivelaars.

Meer info: Joop van der Roest
t (0317) 475 629
e joop.vanderroest@wur.nl

Van der Roest: 'Voorlopers zijn er wel goed van doordrongen dat die aanpassingen moeten gebeuren. Maar er zijn er ook die vragen waarom dit allemaal moet. 'Vroeger' was bijvoorbeeld een volledig betegelde ruimte ook niet nodig. Dat maakt de noodzaak groter om dit soort aanpassingen goed te communiceren naar boeren.' Toch is aanscherping nodig, vindt ook Van der Roest. Dat hoort bij deze moderne tijd. Daarom is een dergelijk onderzoek alleen mogelijk als er tegelijk veel uitgelegd wordt. 'Je moet het waarom van de maatregelen uitleggen en bespreken om commitment te krijgen. Je vertelt de voordelen en ook de nadelen. Het is inherent aan veranderen dat de één ze ziet als verbeteringen en de ander niet.'

Biologisch in de bedrijfskantine

Een kleinere beker biologische melk

Het komt goed uit dat het ATO een bedrijfskantine heeft waar Sodexho de catering doet. Nu kan Han Soethoudt direct terecht bij de catering manager als hij praktische vragen heeft voor het lopende onderzoeksproject menugestuurde biocatering. Bijvoorbeeld met de vraag hoe die het aanpakt als hij een biologisch menu wilt introduceren.

Er zijn bedrijfskantines waar het personeel kan kiezen voor een biologisch broodje of biologische melk. Maar het zijn er nog te weinig om het voor de cateraar en de consument echt aantrekkelijk te maken. Sodexho, één van de grootste bedrijfs-caterars in Nederland wil daar verandering in brengen. Het ATO gaat nu samen met de leerstoelgroep Bedrijfskunde van Wageningen Universiteit voor en met Sodexho en toonaangevende dienstverlener in foodservice Deli XL de belangrijkste knelpunten oplossen. Die kunnen per productgroep en zelfs per product verschillen. Het ATO heeft alle problemen per product op een rijtje gezet. 'Een biologische appel is vaak anders van vorm en ze zijn niet allemaal even groot.

Daar kan je vaak niets aan doen. Bij brood wel, want dat kun je zelf kneden', vertelt projectleider Han Soethoudt. Ook melk is als product goed ontwikkeld. De smaak, prijs en houdbaarheid komen aardig overeen met die van gangbare melk. Vlees is juist weer erg lastig. Het verkleurt snel zonder conserveringsmiddel, het is duur en vaak verpakt in plastic wat niet aanspreekt bij biologisch.

De volgende stap zijn de oplossingen. Een deel daarvan is gericht op het prijsverschil. Zo is het een vrij algemene methode om het volume van het biologische product te verkleinen. Een beker gangbare melk is dan 250 ml, een beker biologische 200 ml. 'Dat lijkt bijna net zoveel. Je kunt ook de reguliere prijs iets omhoog doen en de biologische iets omlaag. Ook zo wordt het prijsverschil kleiner.'

Zo ontstaat een lijst met oplossingen. Die gaan niet alleen over de producten zelf maar ook over de manier van aanleveren. De ene dag voor tien plakken worst naar Groningen en dan weer voor 20 pakken melk naar Zeeland is niet erg efficiënt. Dat is te verbeteren door hetzelfde biologische menu op verschillende plaatsen aan te

bieden. Zo ontstaat vanzelf een groter volume en dus schaalvoordeel. Daarvoor moet wel precies duidelijk zijn wat voor consumenten er in de verschillende kantines komen. Soethoudt: 'Bij het ATO werken voornamelijk hoger opgeleide mensen, iets groener dan in de rest van Nederland. Die zullen eerder bereid zijn wat meer te betalen voor biologisch dan een bedrijf met alleen snelle IT'ers.' Soethoudt verwacht later dit jaar een pilot te kunnen draaien. 'En verder willen we veel meer publiciteit. Want het leeft nog veel te weinig onder de cateringbedrijven.'

Meer info: Han Soethoudt
t (0317) 475 219
e han.soethoudt@wur.nl

Promoties Louis Bolk instituut

Eind 2002 promoveerden Ton Baars en Edith Lammerts van Bueren, beiden werkzaam bij het Louis Bolk-Instituut aan de Wageningse universiteit. Lammerts van Bueren heeft middels haar promotie aangetoond dat voldoende productie van zaad ook zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen binnenkort mogelijk is. Hiermee kan de biologische landbouw vanaf 1 januari 2004 voldoen aan de verplichting alleen nog biologisch zaad te gebruiken. Ton Baars laat in zijn proefschrift zien hoe vernieuwende methoden als ervaringswetenschap en fenomenologie tegemoet komen aan het karakter van de biologische landbouw. Hij stelt dat een andere benadering van onderzoek en handel nodig is, wil de biologische landbouw zich op termijn blijven onderscheiden als kwalitatief en hoogwaardig.

Meer info:
i www.louisbolk.nl
t (0343) 523 860

De biologische lunch wordt goedkoper als verschillende kantines op dezelfde dag hetzelfde menu aanbieden.

Saskia Vonk, LNV:

'Investeer in relatie met beleidsmedewerker'

Onderzoekers en beleidsmedewerkers zijn er erg goed in: miscommunicatie. Als het aan Saskia Vonk ligt, gaat dat veranderen, te beginnen bij haar zelf. Vonk is lid van het cluster biologische landbouw bij de directie landbouw van LNV.

Er gaat veel LNV-geld om in het onderzoek naar biologische landbouw. Het ministerie van LNV geeft zo'n 9,8 miljoen euro aan de onderzoeksinstituten van Wageningen UR. Dat is zo'n 8% van de gelden die LNV via vaste, vierjarige programma's uitzet bij de onderzoeksinstituten. Goed contact tussen onderzoeker en beleidsmedewerker is dan essentieel.

Is het contact tussen onderzoeker en beleidsmedewerker echt zo slecht?

'Vaak is het contact beperkt tot twee maal per jaar de verplichte vergadering van de begeleidingscommissie. Dat is gewoon te weinig. Die vergaderingen zijn vaak heel breed.'

Waarom is twee maal per jaar contact niet genoeg?

'Als het contact tussen onderzoeker en beleidsmedewerker beperkt is tot het sturen van rapporten dan zal de medewerker vaak snel weer nieuw onderzoek uitzetten in plaats van te kijken wat er al is of in de hoofden zit van de mensen. Dat frustrereert

'Ik roep onderzoekers op te blijven zeuren bij beleidsmedewerkers.'

onderzoekers omdat zij het gevoel hebben dat ze niet worden aangesproken op hun expertise. Voor LNV betekent beter contact dat je het geld efficiënter in kunt zetten. Het lijkt soms ook dat dingen dubbel worden gedaan. Dan komt er opeens een rapport boven en dan denk ik, hé, is dat al gedaan. Het onderzoek op het gebied van biologische landbouw is ook zo veel omvattend dat het bijzonder lastig is het overzicht te houden.'

Dat betekent dus dat er minder onderzoek uitgezet gaat worden bij meer contact. Wat heeft een onderzoeker daar aan?

'Er is wel een betere afstemming nodig, maar dan krijgt de onderzoeker ook meer voldoening van zijn werk. Het is toch onbe-

vredigend dat je allemaal onderzoek doet en dat je nooit hoort of het goed is? Je weet nooit of dit het is wat werd gevraagd. Op lange termijn is het ook beter voor de relatie met LNV. Dat belang wordt alleen maar groter als we het onderzoek open gaan aanbesteden.'

Zitten beleidsmedewerkers wel te wachten op meer contact? Ze hebben het al zo druk.

'Dat is waar. Juist omdat het onderzoek dat DLO doet toch wel loopt omdat dat doorgaat in vierjarige programma's. Dan verdwijnt het onderaan het urgentielijstje. Maar als je wel investeert in de kennisvraag en in de interactie dan is er veel meer uit te halen. Ik roep dan ook op: investeer in de onderlinge relatie. Blijf 'zeuren' bij beleidsmedewerkers. Maak het urgent en ga niet aan de slag met het onderzoek als je niet eerst weet wat de werkelijke vraag is. Onderzoekers praten ook een andere taal dan beleidsmedewerkers. Dan denk je dat je het over hetzelfde hebt maar dan blijkt dat later toch niet zo te zijn. Daarom zeg ik: wees niet te snel tevreden.'

Denk je echt dat dit werkt?

'Ik zie ook voorbeelden van mensen die wel hele goede contacten hebben. Die hebben bijvoorbeeld een maal per maand telefonisch contact of die leggen actuele vragen neer. Dat voldoet wederzijds.'

Veertig praktijkbedrijven van start met BIOM II

Verspreid over zes regio's gaan in Nederland veertig biologische voorbeeldbedrijven aan de slag met het verbeteren van de bedrijfsvoering. Zij maken daarbij gebruik van onderzoeksresultaten, praktijkkennis en adviezen van Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO) en DLV. Belangrijke items zijn naast onkruidbeheersing, bemesting en daarmee samenhangend bouwplan en vruchtwisseling, kostprijsontwikkeling en inspelen op de veranderende eisen van de markt. BIOM ofwel Biologische landbouw Innovatie en Omschakeling, voor de tweede keer georganiseerd, richt zich naast die professionalisering ook op omschakeling van nieuwe bedrijven in de sectoren akkerbouw, vollegrondsgroenten en bloembollen.

Voor meer informatie:

Wijnand Sukkel PPO tel. 0320 – 291375 en email wijnand.sukkel@wur.nl

Derk van Balen DLV tel. 06 – 53427222 en email d.j.m.van.balen@dlv.nl

Te weinig bekend over het overwaaien van genen

Leontine Colon, onderzoeker Plant Research International (PRI):

'Je kan een aardige schatting maken van de risico's op uitkruising. Die hangen af van het soort gewas. Van aardappel zullen bijna geen genen overwaaien, van maïs wel maar het zaad is niet levenskrachtig. Bij koolzaad is de kans dat genen overwaaien groter. Die rekensom is te maken. Overigens laat de literatuur zien dat er geen rampen zijn gebeurd met wilde planten, bacteriën of met de volksgezondheid van de mens. En die verwacht ik ook niet. Er zijn wel vreemde genen gevonden in wilde planten, maar dat over en weer vliegen van genen gebeurt continu, dus ook met de 'gewoon' gecultiveerde gewassen.'

Isabel Duiniveld, voorzitter NBLV

(Noordnederlandse Biologische Landbouw Vereniging): 'Er is al wel het nodige onderzoek gedaan naar het overwaaien en verspreiden van genen uit GGO's. Maar er is nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de gevolgen van dit 'uitkruisen'. Of er nou veel of vaak genen kunnen overwaaien is eigenlijk niet eens zo interessant. Waar het ons om gaat is dat de gevolgen nog niet in kaart zijn gebracht. Er is nog zoveel onbekend over het genetische materiaal dat wij er voor pleiten al dit onderzoek, inclusief de proeven die er voor nodig zijn, in een gecontroleerde en beheersbare ruimte te houden tot er meer duidelijkheid is. De biologische landbouw wil vrij blijven van GGO's, ook een beetje is al te veel.'

Reactie ministerie van LNV:

Het ministerie is op de hoogte van een aantal rapporten dat over dit onderwerp is geschreven: de studie van het CLM met de titel 'Landbouwkundige risico's van uitkruising van GGO-gewassen', de studie 'Genetically modified organism: the significance of gene flow through pollen transfer' van het EEA en 'Scenarios for co-existence of genetically modified, conventional and organic crops in European agriculture' van het Joint Research Centre van de Europese Commissie. Op dit moment worden de resultaten van de beschikbare studies besproken door de diverse betrokken departementen. Inzet is om op rijksniveau een standpunt te bepalen. Tegen de tijd dat dit standpunt definitief is dan zal het gecommuniceerd worden.

De onderzoeker

Naam Rik de Werd

Onderzoeksinstelling Praktijkonderzoek Plant en Omgeving Aalsmeer

Specialisme

Ziekteverendheid en bestrijding van bodemschimmels en wortelknobbelaaltjes
Project Biokas

Achtergrond onderzoek Het ene bedrijf heeft veel meer last van bodemschimmels en wortelknobbelaaltjes dan het andere. Die verschillen willen wij in kaart brengen en uitzoeken waar het aan ligt. We werken daarbij intensief samen met Wageningen Universiteit en het Louis Bolk Instituut

Leukste/beste wetenschappelijke vondst

Er zijn echt grote verschillen in ziekteverendheid tussen de bedrijven. We hebben bijvoorbeeld grondmonsters genomen op

verschillende bedrijven en daar weer aaltjes aan toegevoegd. Dan kijk je na een bepaald tijdstip hoeveel er nog leven en dan zijn er bedrijven waar weinig meer leeft en andere waar nog heel veel in leven is. Bij gestoomde grond bleven er meer aaltjes leven. Dat betekent dat er iets levends in de grond zit dat de aaltjes aanpakt en dat dood gaat van stomen.

Wat heb je afgelopen week gedaan aan het project? Vooral papierwerk: de planning voor het hele jaar. Wanneer en hoe gaan we wat bemonsteren.

Wat heb je met biologische landbouw? Ik ben altijd heel benieuwd of het gewas goed gezond is te houden op een biologische manier. Als hobby werk ik in een biologische groentetuin.

Santana en Topaz leveren hoge productie

De appelrassen Santana en Topaz lijken perfect voor de biologische teelt. Langjarig onderzoek bij Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO) in Randwijk laat zien dat beide rassen een hoge productie van goede kwaliteit halen met een minimale bestrijding van ziekten en plagen.

Er komen maar weinig appels van een biologische boom. Tegelijkertijd valt ook maar een klein percentage van die appels in klasse 1 waardoor de opbrengst financieel sterk tegenvalt. PPO bekijkt hoe de productie omhoog kan, met een hoger percentage klasse 1, en hoe de afhankelijkheid van biologische middelen omlaag kan.

De onderzoekers in Randwijk bedachten een aantal mogelijke oorzaken voor de lage productie. Ziekten en plagen in de bomen zijn moeilijk te voorkomen. Er zijn wel biologische middelen maar wie die gebruikt tast ook de bomen en de vruchten aan. Daarnaast is de stikstofvoorziening slecht: er komt te weinig op het goede moment beschikbaar voor de bomen. Verder dunnen de telers de fruitbomen vaak te laat. Gevolg is dat het volgende jaar te weinig

bloemen aan de bomen verschijnen. Deze problemen hebben alle te maken met de rassen die gangbaar zijn in de biologische teelt: Jonagold en Elstar. Dat bracht de onderzoekers op een spectaculaire oplossing. Uit vooronderzoek waren het Nederlandse ras Santana en het Tsjechische ras Topaz al naar voren gekomen als rassen die resistent zijn tegen schurft, een schimmel waar een teler soms wel twintig maal in een seizoen tegen moet spuiten. Ook maakt het voor beide rassen niet zoveel uit of er goed gedund is: het volgende jaar blijven ze goed produceren. De onderzoekers zetten daarom op een perceel van een halve hectare de twee rassen doorelkaar heen. Dit lijkt een gouden greep. De bomen gaan dit jaar hun vijfde jaar in en de resultaten zijn bemoedigend. De opbrengst is vergelijkbaar met gangbaar waarvan 75 tot 85 procent in klasse 1 valt.

Toch is alleen een ander ras niet voldoende, verzekert ons Rien van den Maas, onderzoeker in Randwijk. Ook al zijn Santana en Topaz resistent tegen schurft, ze kunnen toch getroffen worden als de druk in de omgeving hoog is en de schurftstam zich genetisch aanpast. 'Hier

en daar is de resistentie al doorbroken.' Daarom heeft het onderzoek een pakket aan maatregelen getroffen om schurft buiten te houden. De plaats op het bedrijf is belangrijk. Als een buurman last heeft van schurft op zijn appels dan moet het perceel daar niet naast liggen. Als dat niet anders kan, moet er bijvoorbeeld een buffer met peren tussen liggen of een dichte coniferen haag. Verder moet de teler de bladvertering bevorderen. De schimmel overleeft namelijk de winter in afgevallen bladeren. Daarnaast moet de teler in augustus voorkomen dat er na een droge periode weer nieuwe blaadjes aan de bomen komen. Dat jonge blad valt niet meer van de boom af en is ook een ideale plek voor overwintering van de schimmel. De laatste maatregel is sporadisch spuiten als de kans op schurft groot is. Voor het perceel in Randwijk zijn deze maatregelen voldoende. Van den Maas: 'We bekijken aan het eind van het jaar elk appeltje en vinden er misschien tien per jaar met een schurftplekje. Elk jaar komen ze van een andere plek in het perceel. Dat betekent dat de schimmel niet overwintert. En we spuiten minimaal: zeven tot negen maal met zwavel. Koper of kalkzwavel gebruiken we niet. De afhankelijkheid van middelen is daarmee verminderd.'

Of de resultaten voldoende zijn voor de praktijk kan Van den Maas nog niet zeggen. Komend jaar start een proef bij twee biologische fruittelers. In 2004 volgen nog twee bedrijven. Bij deze bedrijven wordt ook gekeken of het systeem economisch haalbaar is. 'We hebben hier wel ideale grond, zijn zes jaar geleden nieuw gestart. De vier jaar dat de bomen hier staan is ook nog te kort, een boomgaard gaat wel 12 jaar mee en bijvoorbeeld vruchtboomkanker bouwt zich op. Als je minder spuit tegen schurft kunnen andere schimmels naar boven komen.' De boomgaard blijft in ieder geval nog minimaal drie jaar bestaan.

Santana's zijn resistent tegen schurft en hebben minder bespuitingen nodig. Ook roze appelluis komt niet voor.

Meer info: Rien van den Maas
t (0488) 473 728
e m.p.van.den.maas@ppo.dlo.nl

Lilianne Laan, student Biologische Productiewetenschappen:

'Ik leer precies wat ik wilde weten'

Lilianne Laan is dik tevreden over de opleiding Biologische productiewetenschappen. 'Ik leer precies wat ik wilde weten.' Er is maar een minpunt: de naam van de opleiding. Geen enkele buitenstaander snapt wat ze studeert.

Eigenlijk is het toeval dat ze bij de opleiding terecht kwam. Ze studeerde vorig jaar al, Europese studies in Amsterdam. Alleen beviel die studie niet helemaal, ze wilde meer over de landbouw leren en dan vooral de niet-gangbare. 'Het is duidelijk dat er wat moet veranderen om op een duurzame manier de hele wereldbevolking te voeden.' Een studie die daarbij paste vond ze niet. Lange tijd twijfelde ze na over dierwetenschappen. 'Ik dacht, dan kan ik maar beter alles leren over de gangbare landbouw. Maar die studie is vrij technisch en dat wil ik niet.' Nog eenmaal keek ze op de website van Wageningen Universiteit en dat was haar geluk. 'Opeens stond er nog een studie bij, precies wat ik wilde.'

Nu behoort ze samen met zes andere studenten tot de eerste lichting van de studie Biologische productiewetenschappen en heeft geen moment spijt. Ze leert er van alles: over consumenten psychologie, economische aspecten en over wat duurzame landbouw en bijvoorbeeld gentech in arme landen kan doen. Dat biedt een goede basis voor wat ze later wil doen: op beleidsniveau de landbouw in de wereld duurzamer maken.

Tegelijkertijd leert ze zich verweren. "De

rest van Wageningen kijkt nog vrij wantrouwend naar de biologische landbouw. In projectgroepjes dagen ze ons altijd uit. Dan vinden ze biologische landbouw maar idealistisch gedoe en vinden ze dat die nooit rendabel kan zijn. Ik vind dat wel

handig want zo train ik me om een weerwoord te hebben. Ik ben altijd wel benieuwd naar hun argumenten en uiteindelijk hangen ze zichzelf altijd op. Niet dat ze dan van mening veranderen, maar ze zijn daarna wel stil.'

Onderzoek levert onderwijsmateriaal

Afgelopen decennium is het OVO-drieluik (Onderzoek-Voorlichting-Onderwijs), dat lange tijd een stimulans was voor de bedrijfsontwikkeling in de Nederlandse landbouw, stukje bij beetje ontmanteld. Velen zien dit als een gemis. Daarom is het IBL onlangs –mede op verzoek van het ministerie van LNV– gestart met een pilot om met name de kennisdoorstroming en -uitwisseling van onderzoek naar onderwijs weer nieuwe impulsen te geven. De pilot

moet kant-en-klaar onderwijsmateriaal over de biologische landbouw opleveren op MBO-niveau. De informatie hiervoor komt uit de onderzoeksprojecten BIOM (akkerbouw en vollegrondsgroenten) en Bioveem (melkveehouderij). In een eerste workshop hebben onderzoekers en docenten hun wederzijdse aanbod en behoefte aangegeven. Daaruit bleek dat de partijen elkaar veel te bieden hebben. Ook werd duidelijk dat het huidige aanbod uit het onderzoek

qua inhoud, niveau en vorm vaak niet direct bruikbaar zijn in het onderwijs. Onderzoek en onderwijs gaan in de pilot nauw samenwerken om deze vertaalslag te maken voor nieuwe kennisproducten en leermiddelen.

Voor meer informatie: Eddy Teenstra
t (0320) 293 344
e eddy.teenstra@wur.nl

Nieuw: IBL Actueel

Een samenvatting van een onderzoekspublicatie, een impressie van een interessante workshop, de aankondiging van een leuk evenement, dat zijn ingrediënten van IBL Actueel, de elektronische nieuwsbrief die het Innovatiecentrum Biologische Landbouw vanaf begin 2003 uitgeeft. IBL Actueel bevat actuele informatie uit onderzoek en onderwijs over biologische landbouw en voeding. U kunt zich hiervoor aanmelden via de website:

www.biologischelandbouw.net

Op de website kunt u ook oude nummers van IBL Actueel vinden.

Oproep

IBL Actueel is een van de middelen die het IBL inzet om de ontwikkeling en verspreiding van kennis over biologische landbouw en voeding te stimuleren. Dus, hebt u nieuws? Laat het ons weten. De enige voorwaarde is dat het met onderzoek en onderwijs over biologische landbouw en voeding te maken moet hebben. Mail uw nieuws naar info@biologischelandbouw.net.

ProjectBank

Wilt u weten welke onderzoeksprojecten zich met biologische veehouderij bezighouden? Of welke projecten de provincie Limburg financiert? Raadpleeg dan de ProjectBank van het IBL. Hierin zijn inmiddels al meer dan 350 Nederlandse projecten biologische landbouw opgenomen. Dit aantal groeit gestaag. De ProjectBank vindt u op www.biologischelandbouw.net, de website van het IBL. U kunt projecten selecteren op type, thema, sector, uitvoerende instelling, projectleider, financier enz. De ProjectBank is openbaar. Wilt u ook uw project breed ontsluiten, meld het dan aan via de website van het IBL.

IBL dag
25 november 2003.
Staat ie al in uw agenda!

Zojuist verschenen

Omschakelen naar geïntegreerde en biologische teelt

Motieven, voorwaarden, risico's, mogelijke oplossingsrichtingen en rol van de ondernemer. Gezamenlijke publicatie van IMAG, LEI en PPO. Te bestellen via: telefoon 0317 425 670.

Vijf publicaties bedrijfssystemenonderzoek

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) heeft vijf publicaties uitgebracht met daarin ervaringen en resultaten van biologisch bedrijfssystemenonderzoek in akkerbouw en vollegrondsgroententeelt. Het gaat om drie publicaties biologische akkerbouw: Centrale zeelei (bestelcode PPO 306-1), Zuidoost (PPO 306-2) en Noordoost Nederland (PPO 306-3) en de publicaties Biologische vollegrondsgroenteteelt Zuidoost Nederland (PPO 306-6) en Biologische akkerbouw/vollegrondsgroenteteelt Zuidwest Nederland (PPO 306-8).

Te bestellen door 20 euro (per exemplaar) over te maken op rekening 367017369 van Rabobank Wageningen t.n.v. PPO
Publicatieverkoop Lelystad.
Voor vragen: infoagv@ppo.dlo.nl

Homeopathie en fytotherapie in de biologische veehouderij;

In deze deskstudie principes, knelpunten en aanbeveling voor praktijk en onderzoek. Te bestellen bij LBI (Louis Bolk Instituut) voor 15 euro, telefoon 0343 523 860.

Colofon

IBL Nieuws is een uitgave van het Innovatiecentrum Biologische Landbouw. Het IBL is onderdeel van Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) en stimuleert, coördineert en initieert de ontwikkeling en ontsluiting van kennis over biologische landbouw en voeding. IBL Nieuws wordt verspreid onder de biologische sector, onderzoekers, voorlichters, onderwijsgeevenden, beleidsmedewerkers van overheden en maatschappelijke organisaties en overige geïnteresseerden.

Redactie

Sjors Willems

Bijdragen en samenstelling

Sjors Willems en Leonore Noorduyt

Foto's

Rita van Biesbergen en Hans Dijkstra

Vormgeving

Grafisch Atelier Wageningen

Druk; oplage

Modern, Bennekom; 2000 ex.

Adres IBL Nieuws

Wageningen UR,

afdeling Onderzoekstrategie

Postbus 9101, 6700 HB Wageningen

t 0317 485 649

f 0317 484 292

e info@biologischelandbouw.net

i www.biologischelandbouw.net